

Historiskt om Senneby.

I mitten av 1960-talet skrev **Henning Eugenius** under ovanstående rubrik en serie artiklar i den numera nedlagda Östhammars tidning. Tidningens arkiv finns på biblioteket i Östhammar och nedan följer en avskrift av dessa artiklar.

Henning var under många år verksam som jordbrukare i Senneby. Han var gift med Sigrid Alvéen och arrenderade Alvéens gård. Han var under en period verksam i det politiska livet som landstingsman.

Till grund för hans artiklar låg Senneby bys byhandlingar 1825-32 samt 1863.

Hans första artikel hade rubriken

Rågångsskillnad runt byn, presenterades den 29 april 1965 och återges här ordagrant: (smärre justeringar har gjorts i texten, t.ex står det ibland Ragnarö, ändrat till Rangarnö).

Skiftesförordningen om att spridda hemmansägor skulle sammanföras till större enheter är nu över 200 år gammal. I april 1757 utfärdades lag om storskifte. Därmed avsågs att varje delägare skulle få sina ägor på ett ställe eller under alla förhållanden i så få skiften som möjligt. Förutsättningen för att detta skulle ske var att varje liten del måste mätas, kartläggas och graderas. Dessutom förelåg tvång att under vissa förhållanden någon eller några bönder skulle utflytta från den gamla byplatsen. Böndernas misstro mot ägograderingen och en del klart ådagalagda ofullkomligheter i skiftesmetoden fördröjde dock genomförandet av storskiftet i allmänhet.

I början av 1800-talet hade man börjat tillämpa metoden att begränsa skifteslagen att gälla blott den jord som låg inom vissa gemensamma rågångar, alltså i första hand by eller enstaka hemman. Lag härom blev också fastställt i maj 1827. Härom säger byrådirektören i Lantmäteristyrelsen, E. Williams, att enskiftet och laga skiftet ha ej blott förändrat lantbefolkningens levnadsförhållanden, främst genom sprängningen av de gamla byarna, utan även medfört en kraftig utveckling av jordbruket. Sammanförandet av de spridda ägostyckena till större enheter och bytvångets hävande möjliggjorde tillämpningen av jordbruksteknikens framsteg.

Tiden för skiftets allmänna genomförande blev också en utpräglad uppodlingsperiod. Hela landets uppodlade ytvidd beräknas ha ökats från 850.000 har vid 1800-talets början till 2.500.000 har 1860.

Beträffande Senneby by i Väddö var man där 1820 i färd med att tillsammans med sina angränsande byar ordna lastageplats och 1826 utföra rågångsskillnad.

Senneby redovisar i dag 625 har markområde och därav enbart skogsmark 385 har. På 1820-talet var skogsarealen större och åkern mindre. Behovet av lastageplats var av stor betydelse varför avtal gjordes med Rangarnö angående plats vid Hästholmen vid Bagghusfjärden.

Senneby fick även utnyttja Södersunds lastageplats vid Storfjärden.

Avtal med Rangarnö slöts den 16 januari 1821 då det heter: Som Senneby jord och delägare nedanskrivna dag varit till Rangarnö och Hestholmen och vid Rangarnö anställt med Rangarnö jordägare om visat rum vid Hestholmen att där vid samma ställe skall ställas Senneby allmänna kastved mellan Jan Ols i Rangarnö Vestra och gamle Erik Ers i Senneby bodar. Mellan bodarne får ställas så mycket som rum får utom väg till sjön från landsvägen och nedantill vid sjön, mellan sjön och landsvägen får ställas så mycke som behov finns, som vi med våra namn och egenhändiga bomärken underskrivit och bekräfta, som skedde i Rangarnö den 16 januari 1821.

Området är av Senneby byamän nu sålt till privat person för bebyggelse. Vad gäller de bomärken, som nyttjades denna tid, om dessa brukades vid detta tillfälle för viss person eller för viss gård har ej uttrönts.

Angående rågångsskillnaden 1826 föreligger en synnerligen noggrann och intressant rösebeskrivning över trettiofem rågångsstenar som placerades i gränsen runt Senneby bys marker. I protokollet av 4 september 1826 finns en särskild paragraf angående Rangarnö-slumpen. Det heter att på em framlämnade Anders Mattsson i Rangarnö flera gamla domar av år 1542, 1703, 1730 och 1748. Av vilka förstnämnda inhämtades det att Rangarnö by haft rättighet begagna mulbete, gärdsel och vedbrand å Senneby skog, men vilken rättighet givit anledning till långvarig process dessa byars delägare emellan varföre slutligen Senneby byamän avdelat ett stycke mark, numera Rangarnö-slumpen kallad, att av Rangarnö by få begagnas och ägas i stället för ovannämnda deras rättigheter till gärdsel och vedbrand. Slumpen avrösad samma dag. Området ligger strax norr om vägen Rangarnö-Skjutskolan och är numera delvis inköpt av kronan och lagt till övrigt markområde för luftvärnsskjutskolans behov.

Den egentliga rösebeskrivningen är daterad den 14 augusti 1826 och vi skall återkomma till detta.

Den 10 maj 1965 kommer Henning Eugenius nästa artikel om Sennebys historia i Östhammars tidning.

Den har som rubrik

Bygränsen blir fastställd.

Då det under lantmäteriförrättningens gång i Senneby befanns att de flesta rågångar mot de angränsande byarna Norr- och Södersund, Kista, Öster- och Västernäs samt Rangarnö ej var lagligen fastställda och då åtskilliga rör befann sig i olagligt tillstånd sammankallades angränsande byars ägare till förrättning. Norr- och Södersund, Senneby och Kista byar var väl representerade vid förrättningen. Från Öster- och Västernäs infann sig ingen den första dagen. Att de senare byarna inte var representerade berodde tydligen på att byamännen beräknade att förrättningen till att börja med inte skulle beröra deras byar. Det skedde i stället tre veckor senare, 4 september 1826.

Förrättningen fortsatte och det heter att "Norr- och Södersunds byamän hade icke att förevisa någon Carta eller handlingar till upplysande om Rålinjens sträckning mot Senneby, men tillännagåvo att densamma av framlidne lantmätaren NN blivit uppgången och rörlagd för flera år tillbaka, över vilken förrättning de icke fått någon Carta, och icke heller kunde styrka att den samma blivit fastställd." Dock trodde ägarna på ömse sidor sig kunna uppvisa ostridiga rämärken som de dittills hållit för skillnad. Början gjordes vid Rönnskärsudden. Emellan Bagghagen och Rönnskär hölls gärdesgården för skillnad samt mellan Sund och Senneby där den av ålder stått. Stället markerades med tecknet I. Ingen sten återfanns dock, inte heller nedsattes någon ny.

Tecknet II, "Rönnskärsrån", en något lutande kringskolad sten, är $1\frac{1}{2}$ aln hög, $\frac{3}{4}$ aln bred och $\frac{1}{2}$ aln tjock, stående i Bagghagen. Sedan skogen tar vid går rålinjen till III, "Stensjörån" på en upphöjning uppsatt sten $1\frac{1}{2}$ aln lång något oval och en aln tjock, kringskolad, visar sträckning till IV, "Långuddsrån" beläget ett stycke från Långuddsgärdesgårdshörnet i slutningen av Skansberget, 1 aln hög, $\frac{1}{2}$ aln tjock, slät och rundaktig upptill, nedsatt i ett röse av 2 alnars diameter visades över Marsjön till V "Storhägnsrån" $1\frac{3}{4}$ aln hög sten av 1 alns tjocklek, spetsig upptill nedsatt i ett röse av 3 alnars diameter vid södra slutningen av Storhägnsberget.

Tecknet VI "Marhågnadsrån" nedsatt i jorden, kringskolad av röse, 2 alnar i diameter, själva visaren 1 5/8 alnar hög och av trekantig skapnad. VII "Marhågnsvärdens" råmärke, sten stående i marken, spetsig upptill, kringskolad, VIII "Kattgullrån" stör på östra sidan av Kattgullberget, lutande i nordost, 2 1/8 aln lång, en aln bred på södra sidan där den är slät men rund på andra sidan, skolad.

Härifrån går rågången i rät linje till X men vid upphuggningen här emellan bortgick en del av Sennebys delägares skogstegar vilka de aldrig nyttjat. Det uppvistes sedan av sistnämnda byamän en ordentligt kringskolad Råsten, IX 3/4 aln ovan jord, spetsig upptill 1 aln bred vid jorden. Härifrån till X uppstår tvist; "och är Rålinien efter var bys delägares pretention upphuggen, men när Senneby byamän äger å föreskrivne håll fem skogstegar och styrkande därav upprest råstenen IX och därmed Sunds byalag icke ägde något enda skäl att anföra till styrkande av deras påstående så finner undertecknad enligt 62 par. Av 1783 års Kungl. lantmåteriförfattning icke tillståndigt denna tvist upptaga, men må likväl vara Sunds byamän obetaget att mot Rågångens fastställande protestera."

Efter någon stunds överläggning avstod Norr- och Södersunds byamän från de gjorda anspråken och rågången kom således att gå efter förut beskrivna råstenen från VIII till IX och därifrån efter gärdesgården som kartan visar till "Norrhågnsvreten". Tecknet är en liggande sten, slät på södra sidan, något sned på den övre sidan och dess södra kant vass.

XI "Sytthågnadsrån" är en vacker sten, 2 alnar lång, 5/8 alnar tjock 1/2 aln bred, 2 alnar från gärdesgården. XII är en emellan tre jordfasta stenar upprest och kringskolad sten 1 1/8 aln lång, belägen vid slutningen av Norrskogsgärdesgården, hörnet av i slutningen av Norrskogsberget. XIII är en sten på nordöstra sidan av Kasberget, spetsig upptill, nedsatt i röse visar över berget XIV, en på södra sidan av Kasberget vid vägen från Senneby, 1 1/8 aln lång, 1 aln bred och 3/4 aln tjock sten.

Den 21 maj 1965 kommer Henning Eugenius tredje artikel i Östhammars tidning under rubriken **Historiskt om Senneby**.

Vi har nu kommit fram över Rundberget till Råsten XV, Kärringhågnaden. Den är belägen vid södra slutningen av berget på en äng. Stenen är 1 aln hög, 3/4 aln vid roten och spetsig upptill. Den visar till XVI över Kärringhågnaden. XVII Mossbergsrån är en 1/2 lång, en aln bred sten. Här slutar Sund och Kista vidtar.

Rågången går från XXVII utför Mossberget till XVIII Mossängen, en rundaktig sten. XIX Vrångsvretrån är enligt kartan från 1769. XX ett knä på gärdesgård och därför inte nödvändigt med sten. XXI Bromskogs-svejelandet, råsten 3/4 aln ovan jord rundaktig, kringskolad, där är knä till XXIII, en i hörnet av gärdesgården lagd sten, rundaktig, skolad, XXIV i östra slutningen av Bromskogen, sten, en aln hög, spetsig i röse.

Kista slutar här. XXV Myrvretsrån, XXVI Skräckarerån, där Rangarnö skog möter, XXVII Notudden 3 alnars röse med sten, mellan Sidholmen och Båtsängen gärdesgård. XXVIII Kvarnstensrån, XXIX Vikarrån, väl kringskolad rätt upp en aln lång östervisande. XXXI Utängsrån vid södra slutningen av Utängsberget, 3-kantig sten, upptill spetsig i röse. Här slutar Östernäs och Västernäs tar vid. XXXII är en stor kringmurad sten, XXXIII Utängsrån eller Örviksrån finns på södra slutningen av Örviksberget. XXXIV röse med stor sten i Örvikshågnaden. XXXV rör och sedan gärdesgård till havet.

Den förut omnämnda Rangarnöslumpen avrösades med följande råmärken: XXX Utängsrån eller Örviksrån varifrån gärdesgård från Örviken skiljer XXXVI en ordentlig råsten, skolad. XXXVII, där ingen på orten vet namnet, i dag på ett flackt berg 1 1/4 aln hög sten. XXXVIII Östanviksrån (flera stenar i rad) nu formerades till en väl kringskolad sten i södra slutningen

av en liten kulle vid Viksgärdesgården. XXXIX Morkulla, rån på Västernäs sida. Och därmed var Senneby markområde rösat.

Mot Ålands hav hade byn en 5 km lång naturlig vattengräns. För turister och andra vore det i dag en högst intressant och givande orientering att följa den rödade linjen. Den går genom lövängar, barrskog, över berg och förbi mindre sjöar.

Avskrivet av Bertil Malmfält hösten 2012.